

STS.3 | Analisar las relaziuns tranter l'uman e l'ambient

◀ Cumpetenza precedenta: NUS.2.1, NUS.2.2, NUS.2.5, NUS.2.6, NUS.8.2, NUS.8.3

1. Las scholaras ed ils scholars san perscrutar sistems natirals e lur utilisaziun.

renviaments

FSP - Ambient natiral e
resursas
NT.9.1
NT.9.3

Geografia: sistems natirals

STS.3.1

Las scholaras ed ils scholars ...

3	a	» san caracterisar sistems natirals e metter quels en in urden territorial. guaud tropic, mar, Arctica/Antarctica, muntognas, deserts, citads	
	b	» san perscrutar furmas da duvrar sistems natirals (p.ex. agricultura, pestga, explotaziun da materia prima, turissem, colonisaziun) e describer las midadas da l'utilisaziun en il decurs dal temp. Kulturlandschaftswandel in der Schweiz	
	c	» san deducir ils effects da l'utilisaziun da sistems natirals sin il maletg da la cuntrada e sin il consum da resursas natirals. desertificaziun, runcada da guaud, sauaziun	
	d	» san s'infurmar davart ils conflicts d'interess en connex cun l'utilisaziun da sistems natirals, ponderar quels conflicts e giuditgar intervenziuns da l'uman en sistems natirals.	
	e	» san giuditgar mesiras da protecziun per sistems natirals (p.ex. zona da paus per la selvaschina, parc naziunal svizzer, parc Adula, parc Ela, biosfera Val Müstair, parc natiral Beverin, riserva forestale Val Cama, labels d'ambient, campagnas) e reflectar davart utilisaziuns persistentas pussaivlas.	

◀ Cumpetenza precedenta: NUS.1.3, NUS.6.3, NUS.7.4, NUS.8.2

2. Las scholaras ed ils scholars san perscrutar process economics e la globalisaziun.

renviaments

FSP - Economia e consum
ELT.1.3

Geografia: geografia economica e globalisaziun

STS.3.2

Las scholaras ed ils scholars ...

3			
	a	» san describer e differenziar differents spazis economics. territoris agrars, regiuns industrialas, centers da servetsch	
	b	» san cumparegliar e giuditgar furmas da producziun agriculas areguard lur effects sin la cuntrada, il consum da resursas natirals e la situaziun da lavur dals umans sco era declarar entretschaments regiunals e globals. furmas da producziun agriculas: agricultura da muntogna, plantascha	
	c	» san intercurir la producziun da rauba industrial ed il metter a disposiziun servetschs areguard lur effects territorials e socials, sco era declarar entretschaments regiunals e globals. basegn da resursas sco terren, aua, forzas da lavur	ELT.1.3 ELT.2.1 ELT.4.5
	d	» san describer midadas territorialas ch'en resultadas da la midada da las structures (p.ex. agricultura - industria - prestaziun da servetschs). midada d'utilisaziun e revalitaziun d'anterius centers d'industria; rolla dals meds da comunicaziun	

renviaments		
	e » s'occupan da la producziun persistenta da rauba e san reflectar davart enconuschientschas areguard l'agen cumportament.	
◀ Competenza precedentia: NUS.10.5, NUS.8.2, NUS.8.3 3. Las scolaras ed ils scolars san chapir process da la planisaziun dal territori. <i>Geografia: planisaziun dal territori</i> STS.3.3 Las scolaras ed ils scolars ...		
3		
a	» san chapir la significaziun sociala da dumondas geograficas e da la planisaziun dal territori en medias, evaluar tala e discutir davart ella.	MI.1.2.h
b	» san elavurar la basa speziala tar process da la planisaziun dal territori, numnar differentas posiziuns latiers e sa furmar in'atgna opiniun (p.ex. concepziun da la zona d'abitadi, midada da zona, meglieraziun generala da la selvicultura e da l'agricultura). ■ planisaziun dal territori, destrutturaziun da la cuntrada, protecziun da la cuntrada, svilup persistent dal territori	FSP - Ambient natiral e resursas

Exempel da planisaziun

Referiments tranter geografia ed istorgia

Sche geografia ed istorgia vegnan instruidas a moda parallela, èsi pussaivel da far referiments tranter quests dus roms. En la tabella qua sutvart vegnan documentads quests referiments sco puncts cuminaivels da contact, e quai supponind che las cumpetenzas dal plan d'instrucziun tar ils champs tematics proponids vegnian resumadas. En quest connex stoi vegnir resguardà che la proposta d'instrucziun è mo ina da las variantas pussaivlas. Ultra da quai daventi evident che pliras cumpetenzas vegnan pretendidas e promovidas tar ils champs tematics respectivs e che plirs stgalims da cumpetenza vegnan pledads per regla en las differentas lecziuns.

Tabella 1: Referiments tranter geografia ed istorgia

	Geografia	Puncts cuminaivels	Istorgia
7. classa	Europa (1, 2, 3) Viver e lavurar en Europa, survista dal territori natiral, dumondas actualas STS 2.1, 2.2, 2.3, 1.2, 1.4, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3		Istorgia en mes conturns (1) Istorgia da scola, istorgia da mintgadi; biografia; survista da las epocas; STS 5.3, 6.1, 7.1, 7.2, 7.3
	La terra sco planet Stagiuns, uras dal di, aura e zonas da vegetaziun STS 1.1, 1.2, 4.1, 4.2, 4.3	(1) Il tema <i>cuntradas</i> permetta da far connexs cun fenomens da la natira (GG) e cun midadas en il temp (IST).	Cumenzament dal temp modern (1) Expansiun europeica, reformaziun, absolutissem, Revoluziun franzosa STS 5.1, 6.1, 6.2, 7.2, 8.2
	Arctica / antarctica Modas da viver, materias primas, traffic, clima, aua / continent STS 2.1, 2.2, 2.3, 1.2, 2.3, 1.4, 3.1, 4.1, 4.2, 4.3	(2) L' <i>Europa</i> na po betg mo vegnir structurada e descritta geograficamain, mabain er ordinada e caracterisada istoricamain.	La Svizra en l'Europa revoluziunara (2) Helvetica, stadi federal, naziun; libertad, egualitad, constituziun, separaziun da las pussanzas STS 5.1, 5.3, 6.2, 7.1, 8.1
	Fenomens natirals (1) Furmas da cuntradas e ristgas da la natira STS 1.3, 4.1, 4.2, 4.3		Convivenza en Svizra (3, 7) Democrazia, suveranitat dal pievel, iniziativa, referendum, partidas, federaziuns STS 5.2, 8.1, 8.2
	Esser per via (4) Transport, mobilitad e turissem STS 2.4, 2.5, 1.2, 1.3, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3	(3) Il tema <i>convivenza</i> ha in connex cun dumondas che concernan la populaziun (GG: Europa) e pussibiliteschas referiments a la structura politica da la Svizra (IST).	
8. classa	Umans e citad e champagna (3) Structura da la populaziun, lieu da domicil, citad, champagna, aglomeraziun STS 2.1, 2.3, 4.1, 4.2, 4.3		Viver cun revoluziuns tecnicas (5) Industrialisaziun, dumondas socialas, lavur d'uffants en Svizra e sin il mund STS 5.2, 5.3, 6.2, 7.1
	America dal Nord (4) Migraziun, agricultura, energia, modas da viver, citads, turissem STS 2.1, 2.2, 2.3, 1.2, 1.4, 2.5, 4.1, 4.2, 4.3	(4) <i>Mobilitad e fugia</i> en differentas regions dal mund pon vegnir tematisadas or d'ina perspectiva geografica ed istorica.	Imperialissem ed Emprima Guerra mundiala (5) Imperialissem, colonialissem, naziunalissem, 1. Guerra mundiala STS 6.2, 7.2
	Materias primas ed energia (5) Basas da viver, resursas, materias primas, dumondas d'energia STS 1.4, 3.1, 4.1, 4.2, 4.3		Temp tranter las guerras (4) Crisas economicas, fashissem, communissem, discriminaziun STS 5.1, 5.2, 6.3, 8.2
	Africa (6, 8) Modas da viver, materias primas, citad / champagna, turissem, desertificaziun STS 2.1, 2.2, 2.3, 1.2, 3.1, 2.5, 4.1, 4.2, 4.3	(5) Il tema <i>produccziun, consum, commerzi</i> pussibiliteschas da far referiments a la midada structurala ed a la vita cun revoluziuns tecnicas.	La Segunda Guerra mundiala e la Svizra (4) Epoca dals extremists, fugia, holocaust, dignitad umana, ONU, neutralitad STS 5.1, 6.3, 7.2, 8.2, 8.3
	Planisaziun dal territori (8) Dumondas actualas per la societad, politica da l'organisaziun dal territori STS 3.3, 4.1, 4.2, 4.3		
9. classa	Producziun, consum, commerzi (5, 6) Agricultura, industria e servetschs, midadas structuralas STS 3.2, 4.1, 4.2, 4.3	(6) La <i>globalisaziun</i> n'ha betg mo motivs e consequenzas pertutgant il spazi, mabain er dimensiuns istoricas.	L'Europa dividida ed unida (6, 7) Guerra fraida, conjuntura auta, moviment d'indipendenza, intervista da perditgas dal temp, Cussegl da l'Europa, OSCE STS 5.2, 5.3, 6.3, 7.3, 8.3
	Asia / Australia, Oceania (8) Modas da viver, economia, citads, high tech, energia, materias primas STS 2.1, 2.2, 2.3, 1.4, 3.1, 2.5, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3	(7) <i>Sfidas dal futur</i> pon vegnir contempladas sut las perspectivas las pli differentas.	Istorgia contemporana (6) Globalisaziun, guerra civila, terrorissem, fugia, migraziun STS 5.1, 5.3, 6.3, 7.3, 8.3
	La terra sco sistem Furmas d'utilisaziun en systems ecologics da la terra STS 3.1, 1.4, 4.1, 4.2, 4.3		La Svizra: ina societad moderna (7) Giustia, curaschi civil, federalissem, democrazia directa, relaziun Svizra - Europa STS 5.2, 5.3, 6.3, 7.1, 7.2, 7.3, 8.1, 8.3
	America centrala e latina (4, 8) Modas da viver, materias primas, guaud tropic, disparitads, migraziun, cuntradas STS 2.1, 2.2, 2.3, 2.5, 1.4, 3.1, 3.2, 4.1, 4.2, 4.3	(8) Ils <i>dretgs umans</i> èn in tema impurtant en bleras regions dal mund.	Democrazia e dretgs umans (8) Constituziun, separaziun da las pussanzas, dretgs fundamentals, dretgs umans, dignitad umana STS 8.1, 8.2, 8.3
	Il futur sco project (7) Midada dal clima, urbanisaziun, disparitads, migraziun, resursas STS 1.2, 1.4, 3.1, 4.1, 4.2, 4.3		